

מבחן האמונה בהיעדר ניסים

א. מדרש רבה שמות פרשה כד פסקה ב

ב) ר' יהודה אומר: אמרו ישראל באותה שעה: כלום הוציאנו הקב"ה ממצרים אלא בשביל ה' דברים: אחת, לתת לנו ביזת מצרים; שנית, להרכיבנו על ענני כבוד; שלישית, לקרוע לנו את הים; רביעית, להפרע לנו מן המצריים; חמישית, לומר לפנינו שירה. עכשיו, כבר נתן לנו ביזת מצרים, והרכיבנו על ענני כבוד, וקרע לנו את הים, ופרע מן המצריים, ואמרנו שירה לפניו, נחזור למצרים... לכך נאמר 'ויסע משה את ישראל':

ב. ספר גבורות השם - פרק ט

כי השם יתברך הביא את זרע אברהם בגלות, מפני שלא היה אברהם מתחזק כל כך באמונה, לכך הביא השם יתברך זרעו בגלות כדי שיקנו האמונה, וידעו כח מעשיו שהוא עושה לאוהביו וגבורותיו אשר עושה לאויביו, כמו שעשה למצרים מן מכות הגדולות והנוראות, והטובה שעשה לאוהביו, וכמו ששמע מן הכתוב שכל אשר היה עושה הוא יתברך שידעו שמו וגבורתו תמיד...

ודע כי ראוי שיהיה העונש נמשך אל זרעו של אברהם בשביל אברהם, כי חסרון השורש יתגלה ויראה בענפים ביותר, כי זה ענין הענף שבו יתגלה כח השורש, ולפיכך חטא השורש יתגלה בענפים ביותר ממה שנראה בשרש עצמו... כי מן השורש והעיקר נמשך הכל, שאם נמצא חסרון בשורש ימשך החסרון גם כן אל הנמשכים ממנו... לכך דעתם ז"ל גם כן שהיה חטא נמצא באברהם שהוא השורש ובשביל כך נמצא העונש בזרעו.

ג. רמב"ן על שמות פרק יג פסוק טז

ובעבור כי הקב"ה לא יעשה אות ומופת בכל דור לעיני כל רשע או כופר, יצוה אותנו שנעשה תמיד זכרון ואות לאשר ראו עינינו, ונעתיק הדבר אל בנינו, ובניהם לבניהם, ובניהם לדור... וכן כל כיוצא בהן מצות רבות זכר ליציאת מצרים - והכל להיות לנו בכל הדורות עדות במופתים שלא ישתכחו, ולא יהיה פתחון פה לכופר להכחיש אמונת האלהים.

ד. ספר החינוך - מצוה כא

ואין מן התימה אם באו לנו מצוות רבות על זה, מצוות עשה ומצוות לא תעשה, כי הוא יסוד גדול ועמוד חזק בתורתנו ובאמונתנו. ועל כן אנו אומרים לעולם בברכותינו ובתפלותינו זכר ליציאת מצרים, לפי שהוא לנו אות ומופת גמור בחידוש העולם, וכי יש אלוה קדמון חפץ ויכול, פועל כל הנמצאות אל היש שהם עליו, ובידו לשנותם אל היש שיחפוץ בכל זמן מן הזמנים, כמו שעשה במצרים ששינה טבעי העולם בשבילנו, ועשה לנו אותות מחודשים גדולים ועצומים, הלא זה משתק כל כופר בחידוש העולם, ומקיים האמונה בידיעת השם יתברך, וכי השגהתו ויכלתו בכללים ובפרטים כולם:

ה. רמב"ם יד החזקה הלכות יסודי התורה פרק ח

(א) משה רבינו לא האמינו בו ישראל מפני האותות שעשה, שהמאמין על פי האותות יש בלבו דופי.

ו. ספר מורה הנבוכים חלק ג פרק נ

מפני שכל המופתים אינם אמתיים רק מי שראם, אך לעתיד ישוב זכרם ספור, ואפשר שיכזיבם השומע, וידוע שאי אפשר להיות וגם לא יצויר שיהיה מופת עומד קיים לדורות לבני אדם כלם.

ז. ספר דברים פרק כט

(א) ויקרא משה אל כל ישראל ויאמר אליהם אתם ראיתם את כל אשר עשה יידיכם בארץ מצרים לפרעה ולכל עבדיו ולכל ארצו: (ב) המסות הגדולות אשר ראו עיניך האתות והמופתים הגדולים ההם: (ג) ולא נתן יידיכם לב לדעת ויעינים לראות ואזנים לשמע עד היום הזה: (ד) ואולף אתכם ארבעים שנה במדבר לא בלו שלמתיכם מעליכם ונעלף לא בלתי מעל רגלך:

ח. משך חכמה על דברים פרק כט פסוק ג

נראה כי באמת לפי מצב הישראל במדבר, מן ירד מן השמים, ומים מצור החלמיש, שמלתם לא בלתה, עננים הולכים לפניהם, מי הוא אשר יבחר לסור מדרך הטוב... רק הנהגתם הניסית היה להשריש בלבבם יסודי הדת וללמדם כל פרטיה באותן מ' שנה, והמה היו סבה ויסוד להנהגת האומה עד היום אשר לא ימוש מפיהם דבר ד' עד עולם... כל

זמן שאתם מושגחים בהנהגה הנסית לא הגעתם אל התכלית הנרצה, כי לזה לא צריך לב לדעת ועינים לראות כו' ... ויהיה זה קיום לימים הבאים לשמור דתו ולילך בדרכיו בעת אשר יהיה הנהגתכם טבעי.

ט. ספר שמות פרק יז

(כב) וַיִּבְאוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל בְּתוֹךְ הַיָּם בַּיַּבְשָׁה וְהַמַּיִם לְהֵם חוֹמָה מִימִינֵם וּמִשְׂמָאלֵם :

(כט) וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל הִלְכוּ בַיַּבְשָׁה בְּתוֹךְ הַיָּם וְהַמַּיִם לְהֵם חֹמָה מִימִינֵם וּמִשְׂמָאלֵם :

י. כלי יקר על שמות פרק יז פסוק כב

כאן הקדים תוך הים ליבשה, ובסמוך אמר בהפך 'ובני ישראל הלכו ביבשה בתוך הים', גם כל הפסוק ההוא מיותר, וכאן נאמר והמים להם חומה מלא בוי"ו, ובסמוך נאמר חמה חסר בלא וי"ו, ובילקוט (בשלח רלח.) מסיק שהוא לשון אף וחימה, לפי שהיו ישראל נתונים בדין אם להנצל או אם להטבע עם המצרים. ועל פי דרך זה נוכל לומר שהיו בישראל כיתות כיתות על הים, מקצתם צדיקים מקצתם קטני אמנה ... והנה הטובים מישראל באו תיכף אל הים באמצעותו אף על פי שלא ראו היבשה עדיין מכל מקום האמינו בה' ובאו אל תוך הים, ואחר כך ראו היבשה, ולהם היו המים לחומה להגין בעדם. אבל הפחותים, 'בנים לא אמון בס', הלכו תחילה ביבשה, כי לא האמינו באלהים על כן לא נכנסו אל תוך הים עד שראו תחילה היבשה, ולהם היו המים חומה עזה, כי היו נתונים בדין אם להנצל או להטבע, ומטעם זה נאמר למעלה 'ויבאו' להורות שמיד בבואם נכנסו אל הים קודם שראו היבשה, ולמטה נאמר 'הלכו', כי אע"פ שראו היבשה מ"מ לא האמינו עד שהלכו תחילה ביבשה ואח"כ נכנסו גם אל תוך הים :

יא. תורת משה, בשלח

'ובני ישראל הלכו ביבשה בתוך הים והמים להם חמה', ולמעלה ממנו כתיב 'בתוך הים ביבשה והמים להם חומה'. ופי' בספר מטה אהרן כתוב חמה חסר שדרשו חז"ל לשון חימה שקטרג עליהם מידת הדין הללו עובדי ע"ז וכו'. ולעיל כתיב חומה מלא וי"ו שהיה להם חומה ממש בלי קטרוג. וקאי בצדיקים כעין נחשון בן עמינדב שמסרו נפשם על קידוש השם וירדו לים קודם הבקעו, והיינו דכתיב שבאו בתוך הים תחילה ואח"כ ביבשה, נעשה יבשה אח"כ, לאלו היו להם המים חומה ולא חימה. אבל זה קאי על הבינונים שלא באו למים עד שהיה יבשה והיינו 'הלכו ביבשה בתוך הים', תחילה ביבשה ואח"כ בתוך הים, ובאלו כתיב חמה חסר שהיה קטרוג עליהם.

יב. אור החיים על שמות פרק יז פסוק טו

(טו) מה תצעק אלי קשה ולמול מי יצעק אם לא לה' אלהיו, ובפרט בעת צרה...

אכן יתבאר הענין על פי מאמרם ז"ל (זוה"ק ח"ב קע:) שישראל היו נתונים בדין מה אלו כו' אף אלו כו'... והנה לצד שראה אל עליון כי ישראל קטרגה עליהם מדת הדין, והן אמת כי חפץ ה' לצדק ישראל, אבל אין כח ברחמים לצד מעשיהם כנזכר, אשר על כן אמר למשה תשובה נצחת, מה תצעק אלי, פירוש כי אין הדבר תלוי בידי, הגם שאני חפץ עשות נס, כיון שהם אינם ראויים מדת הדין מונעת, ואין כח ברחמים כנגד מדת הדין המונעת, ואמר אליו דבר אל בני ישראל פירוש זאת העצה היעוצה להגביר צד החסד והרחמים, דבר אל בני ישראל ויתעצמו באמונה בכל לבם, ויסעו אל הים קודם שיחלק, על סמך הבטחון כי אני אעשה להם נס, ובאמצעות זה תתגבר הרחמים, ואתה הרם את מטך, פירוש באמצעות מעשה הטוב נעשה להם הנס ובקע הים, כי "גדול הבטחון והאמונה" הלו להכריעם לטובה, ותמצא שכן היה, וצדיק הראשון הוא נחשון בן עמינדב ונכנס עד גרונו ולא נבקע הים עד שאמר כי באו מים עד נפש כמאמרם ז"ל (סוטה לו) ובזה נתיישבו הכתובים על נכון, ונראה לי לומר כי רשם ה' לומר להם טעם תגבורת הדין עליהם, לצד שהם המעיטו בלבם האמונה, ואמרו הלא טוב לנו עבוד מצרים, לזה צוה ה' לעשות כנגד עון זה הצדקת האמונה בכל תוקף, גם בזה רמזם לדעת הסובב תגבורת הדין מחדש :

יג. רש"י הירש שמות פרק יז פסוק יט

הים לא יסוג מפני מלאך האלהים, אלא מפני האדם הבוטח בה'.

יד. דרשות הר"ן - הדרוש האחד עשר

1. אבל יש כאן מקום שאלה : שלאחר קריעת ים סוף מצינו כתוב : 'ויאמינו בה' ובמשה עבדו', ואם כן נראה שקודם זה לא הייתה אמונתם שלימה עליהם :

2. והתשובה בזה : שתכף שעשה משה האותות האמינו בו אמונה גמורה, כמו שאמר : 'ויאמן העם', כי למה יאמינו בו יותר בקריעת ים סוף, ממה שהאמינו בו בכל האותות שעשה במצרים, שכלם היו יוצאים מטבעו של עולם ומנהגו. אבל הדבר הזה מבאר הרבה מהספקות הגדולות הנופלות בעניין יציאת מצרים, והוא : שמתחלה כשעשה האותות האמינו בו אמונה שלמה, אבל לאחר מכאן ראו בעיניהם דברים של תימה, שצריכין להתבאר.

3. ראשונה: שאחר אשר פקד ה' את בני ישראל ורצה להצילם מיד מצרים ולהנחילם את הארץ שנשבע לאבותינו, וצוה למשה שיאמר אל זקני ישראל, כמו שאמר: 'לך ואספת את זקני ישראל ואמרת אליהם פקוד פקדתי אתכם... ואומר אעלה אתכם מעני מצרים אל ארץ זבת חלב ודבש... מה טעם לגנוב דעתו של פרעה כלל, שיאמרו לו: 'אלהי העברים נקרא עלינו נלכה נא דרך שלשת ימים'. והנה זה דרך העבדים שאין ידם תקיפה שרוצים לברוח ומתנכלים על אדוניהם לברוח. ולמה משה ואהרן שהיו שלוחי ה' יתברך לא יאמרו אל פרעה ביד רמה, שהגיע קצם של ישראל להיגאל, ושלא ישתעבד בהם עוד, היד ה' תקצר מהכניע לבו של פרעה להודות הדבר... וזה באמת ענין שראוי שיספקו ממנו ישראל בשליחותו של משה, ואע"פ שהאמינו בו במשה בתחילה על פי האותות כמו שאמר: 'ויאמן העם', שהיה להם ספק: אם הוא שליח ה' יתברך כמו שאמרנו, למה ירא מהגיד לפרעה הדבר כמו שהוא, וזה באמת ענין שתום צריד להתבאר.

4. עדיין ישאר לנו מקום ספק גדול, באמרו: 'דבר נא באזני העם וישאלו'. וזה באמת יראה ענין זר מתמיה מאד, שאע"פ שאנשי מצרים היו חייבים להם שכרן שנשתעבדו בהם, כמו שאמרו בסנהדרין, לא היו ראויים לבא עליהם בעקבה ובדרכים של אנשי רמיה, שאפילו לא הייתה ידם תקיפה וחזקה עליהם לא היה ראוי לעשות כן, וכל שכן אחר שיד ה' יתברך תקיפה וחזקה עליהם, למה הוצרכו לעשות כן, כי אם לומר תנו לנו שכרנו שנשתעבדתם בנו כך וכך ממון, והרי אמרו חכמינו ז"ל: אל תכנס לחצר חברך ליטול את שלך שלא ברשות, שלא תראה עליו כגנב, אלא שבור את שניו ואמור לו שלי אני נוטל. **וכל אלו הדברים מתמיהין בעצמם וראוי שיפול ספק מצדן לישראל בנבואתו של משה:**

5. אבל היתר שתי הקושיות הוא דבר אחד: שמדרכי ה' יתברך הוא להביא עצות מרחוק להפיל שונאיו בידינו ולקחת נקמתו מהם, כמו שאמר הנביא (ישעיה כה, א-ב): 'ה' אלהי אתה ארוממך אודה שמך כי עשית פלא עצות מרחוק אמונה אומן, כי שמת מעיר לגל וגוי'. רוצה לומר: שה' יתברך מביא עצות מרחוק להינקם מצריו להביא פלאי על הדרך שהוא רוצה. וה' יתברך כוון ורצה לדון כל המצריים בדבר אשר זדו על ישראל... ורצה להביאם בענין שהם בעצמם ובבחירתם יכנסו במים וימותו שמה. ואילו הודיע משה לפרעה העניין בתחילה שהגיע קיצם להיגאל, אין ספק שהיה מסכים בכך מתוקף המכות, ולא היה רודף אחריהם עוד, כי למה ירדפם אחרי שבעודם ברשותו פטרם ושלחם מאתו, לכן לא רצה הש"י שיאמר משה לפרעה העניין כאשר הוא, אבל שיאמר שהם הולכים לזבוח דרך שלשת ימים, שכאשר יגידו לו אחר כך "כי ברח העם", יחשוב פרעה מה שחשב, והוא שחשב באמת וכן היה ראוי אליו לחשוב, שכל מה שעשה משה רבינו עליו השלום לא בא מאת הש"י, אבל נעשה בעקבה וברמיה, כי לולא כן, למה יגנוב לבבו לאמר שאינם הולכים רק לזבוח. ולזאת הסבה עצמה צוה: וישאלו איש מאת רעהו.

6. והנה אנו רואים בגאולה זו של מצרים שבאותה עת בעצמו שהייתה הגאולה ממשמשת ובאה היו רואים עצמם נגאלים, ועם כל זה היו רואים פעלים ומעשים שהם סבת גאולתם, ואעפ"כ היו נלאים לעמוד על סבתם עד שגלה ה' יתברך עניינם. כל שכן אנחנו שראוי שנהיה סכלים יותר בגאולה עתידה. מפני זה כתב הרמב"ם ז"ל. שלא יודעו הדברים ההם איך יהיו עד שיהיו:

טו. אברבנאל שמות פרק ג

והשאלה הט"ז - באמרו ועתה נלכה נא דרך שלשת ימים, איך צוה יתברך למרע"ה שיאמר בשמו דבר כזב ושקר, ויותר טוב היה שיאמר בביאור שלח את העם מתחת סבלות מצרים, ומה תועלת היה בספור הזה אחרי שפרעה בעל כרחו ישלחם מארצו ולא מפאת דבריהם.

טז. ספר ישעיה פרק כה

(א) **יְדוּד אֱלֹהֵי אֲתָה אֲרוּמְמָךְ אוֹדָה שְׁמֶךְ כִּי עָשִׂיתָ פְּלֵא עֲצוֹת מִרְחוֹק אֲמוֹנָה אֲמֵן:**

יז. ספר שמות פרק טו

(כג) **וַיָּבֹאוּ מִרְתָּה וְלֹא יָכְלוּ לְשַׁתֵּת מַיִם מִמֶּרְה כִּי מַרִּים הֵם עַל כֵּן קָרָא שְׁמָה מֶרְה: (כד) וַיִּלְנוּ הָעָם עַל מֹשֶׁה לֵאמֹר מַה נִּשְׁתָּה: (כה) וַיִּצְעַק אֶל יְדוּד וַיֹּרְהוּ יְדוּד עַץ וַיִּשְׁלַף אֶל הַמַּיִם וַיִּמְתְּקוּ הַמַּיִם שֵׁם לֹ חֶק וּמִשְׁפָּט וְשֵׁם נִסְהוּ:**

יח. אוצרות הראי"ה / כרך ב' / מ. חיבת ציון ויסוד הגאולה

ומאת ד' הייתה זאת כי מלחמת העולם הביאה את התמורות הגדולות בסדרי הממלכות והמדינות, עד שיצא הכיבוש הבריטי אל הפועל ונמסר המנדט של ארץ הקודש, תחת ממלכתה. והצהרת בלפור קבעה את חותמה הפוליטי על מהלך שיבת בנים לגבולם... הגואל שנגלה ונכסה וחוזר ונגלה. בשביל כך הרינו רואים במשך המהלך של תחיית האומה והרחבת הישוב בארץ ישראל הרבה חליפות, עליות וירידות ועליות. כל ירידה כמהלך המפעל הרי היא בחינת ההתכסות של הגואל, וכל עליה הבאה אחריה הרי היא בחינת התגלותו. וכל מי שהוא עוקב את סדרי הישוב, מראשית

צעדיו עד עכשיו, יכול הוא לראות בחוש, איך שמכל ירידה אשר סבלנו נצמחה אח"כ עליה והתפתחות יותר גדולה, וצעד של דליגה לטובה יצא מכל משבר. במהלך הישוב ישנן לזה דוגמאות רבות. ומה יש לדבר על דבר הירידה הגדולה והמשבר הגדול של תקופת המלחמה והארבה שנצטרף עמה, אשר כל לב חרד לשקיעת ישובנו ונפילתו המוחלטה. והנה ראינו עין בעין איך שמתוך המחשכים יצא לנו אור גדול, והישוב המצומצם רחבו גבוליו ובאה ארץ ישראל למדרגתה הישובית שהיא עומדת בה היום. הרי ראינו במדה זעירה את הגואל שנכסה וחזר ונגלה לנו.

ומזה עלינו ללמוד ולקחת לקח טוב שלא להיות נופלים ברוחנו גם מחרדתה של הנפילה הנוראה, אשר נפל ישובנו כעת על ידי הרשעים הרוצחים הטמאים אשר הרגו בזדון חסידי עליון, גדולי התורה והיראה (בירושלים). בחברון. במוצא, ובצפת. וביתר המקומות הקדושים אשר בארצנו הקדושה)...הכיסוי הזה אשר נכסה הגואל, ההולך לפנינו ברוח ד' מצעדי ישוב הארץ ושיבת בנים לגבולם, אמנם נורא ואיום הוא, יש בו צדדים שהוא עולה במחשכיו על כל הירידות אשר סבלנו מאד התחיל ישובנו להבנות.

אבל ברור הדבר, שלפי הערך של הכסוי הזה גדול יהיה האור אשר יגלה, בצאת החלק של תכונת הגאולה, המונח תחת ערימת החושך הגדול הזה, לחירות מתוך מאסרו... בטוחים אנו, שממכתנו הגדולה הזאת תצמח רפואה לאותה המחלה הנוראה של שכחת שם ד'.

יט. תנחומא, בשלח, ג:

רבי לוי אמר: למה הדבר דומה. לבן שהיה רוכב על כתף של אביו, והיה רואה דבר של חפץ ואומר לו קח לי והוא לוקח לו פעם ראשונה שניה ושלישית. רואה אדם אחר, אמר ליה, ראית אבי. אמר לו אביו, אתה רכוב על כתפי וכל מה שתבקש אני לוקח לך, ואת אומר ראית אביו? השליכו מכתפו ובא הכלב ונשכו.

כך היו ישראל. כשיצאו ממצרים, הקיפן בענני כבוד. בקשו לחם, הוריד להם את המן, שנאמר, 'וימטר עליהם מן לאכול ודגן שמים נתן למו' (שם שם כד). בקשו בשר, נתן להם שלו, שנאמר, 'שאל ויבא שלוי וגו' (שם קה מ). וכן הוא אומר, 'ותאותם וביא להם' (שם עח כט), הוא נותן להם כל צרכיהם, והן אומרים 'היש ה' בקרבנו?' אמר להן הקדוש ברוך הוא, כך הרהרתם, הרי הכלב נושך אתכם. לכך 'ויבא עמלק'.

כ. ספר ליקוטי מוהר"ן - מהדורא קמא סימן צא

כי יש כמה מיני אמונה, יש אמונה שהיא רק בלב. והעקר שצריך להיות לאדם אמונה כל כך, עד שיתפשט בכל האיברים. כמו שמובא בכתבי האר"י שצריך להגביה ידיו בשעת נטילה נגד הראש, כדי לקבל הקדשה. נמצא שצריך לזה אמונה בהידיים, להאמין שמחמת שמגביה ידיו כנגד הראש, מקבל הקדשה. כי בלא אמונה אינו כלום, כמו שכתוב (תהלים קי"ט): "כל מצותיך אמונה". וכשיש לו אמונה כזו, בא מן האמונה אל השכל. וכל מה שמחזיק את עצמו באמונה, בא אל שכל יותר. כי הדבר שהיה צריך מתחלה להאמין, עכשו כשפא אל אמונה יותר גדולה, מבין הדבר הראשון בשכל:

וזה שכתוב במשה ויהי ידיו אמונה, שהיה לו אמונה כל כך גדולה, עד שנתפשט בכל האיברים, שאפלו בידי היה האמונה כל כך גדולה עד בא השמש, הינו להשכל של הדבר, ושמש הוא בחינת חכמה פמובא אצלנו (לעיל בסימן א):

כא. רש"י מכות דף כד/א

והעמידן על אחת עשרה - שבתחלה היו צדיקים והיו יכולים לקבל עול מצות הרבה, אבל דורות האחרונים לא היו צדיקים כל כך, ואם באו לשמור כולן אין לך אדם שזוכה, ובא דוד והעמידן כו'. כדי שיזכו אם יקיימו י"א מצות הללו, וכן כל שעה דורות של מטה הולכין וממעטין אותן:

כב. השגות הרמב"ן על ספר המצות - מנין מצות עשה

שמכלל העבודה שנלמוד תורתו, שנתפלל אליו בעת הצרות ותהינה עינינו ולבנו אליו כעיני עבדים אל יד אדוניהם.

כג. תהילים פרק לז פסוק ג

"שכן ארץ ורעה אמונה".

רש"י:

ורעה אמונה - תאכל ותתפרנס משכר האמונה שהאמנת בהקדוש ברוך הוא לסמוך עליו ולעשות טוב:

כד. ספר דברים פרק ח

(ח) ארץ חטטה ושערה ונגפו ותאנה ורמון ארץ זית שמן ודבש:

כה. עין איה / ברכות ב / פרק שישי-כיצד מברכין / מ. ברכות מא/ב

ובאשר חבת אה"ק היא יסודה של תורה, שהיא מביאה את כלל עם ד' וכלל העולם כולו להשלמתם, ע"כ מחוברים הם עניני הברכות בהקדמתם בסמיכתם לארץ שבתורה, להורות כי כל הקרוב - קרוב יותר לארץ, ומי שיש לו יותר אהבה לארץ ויותר השתדלות בעניין ישוב ארה"ק הוא מוקדם לברכה והוא קרוב יותר אל השלימות. ובאשר חבת הארץ מחולקת היא לפי מעלת האנשים והכרתם, **כי יש שמחבב ארה"ק בשביל סגולותיה היקרות**, וצמא מאד לרצות אבני' ולחונן עפרה **כדי לקיים המצות התלויות בארץ**, ובשביל התכלית העליונה הנמצאת בה לכלל ישראל ולכלל העולם במעלתם הרוחנית.

ויש מי שמחבב ארה"ק וישתדל בישובה ובדירתה, **בשביל שמכיר בה התכלית של המנוחה החומרית לכלל ישראל**, שהוא ג"כ דבר טוב ונשגב, ובכ"ז לא בא עד המעלה הראשונה למי שמכיר יסוד התכלית העליונה שבחיבת הארץ. ע"כ רמוז בפסוק קירוב הברכות לארץ בשתי מערכות, חמשה מינים, נגד ההשתוקקות לארץ באופן העליון המעולה, מכוונים נגד חמשה חומשי תורה שהם יסוד ההשלמה הישראלית וממנה נמשכת ההשלמה האנושית, וכל המוקדם בה וקרוב יותר לארץ מוקדם לברכה. והחלק השני, [זית שמן ודבש], נגד המכירים ההשלמה הטבעית של כלל ישראל בארץ, בהשלמתם הרוחנית הטבעית, כראוי לכל עם גדול וחכם, ברוח ובחומר.

ולמדנו מכאן כמה גדולה היא המעלה של מי שמשתוקק לישוב ארה"ק אפי' לשם התכלית החומרית של הכלל, כי אצל הכלל יהפך תמיד כל ענין גשמי לרוחני, והתכלית העליונה בא תבוא ע"י חבור עם ד' בארץ ד'. ע"כ מי שיש לו קורבה יתירה לארה"ק, אפי' במדרגה הנמוכה, יש לנו לחזקו ולאמצו ולהקדימו לברכה, ממי שמתאחר ומתרחק, אע"פ שבתוך הלב יהי המתרחק בעל מדרגה יותר עליונה, מ"מ ישוב הארץ וחיבתה בפועל הוא דבר נשגב, וכמו שאמרו חז"ל על עמרי, שזכה למלכות בשביל שהוסיף עיר אחת בא"י, אע"פ שהייתה כוונתו ודאי חומרית. ויש לנו לימוד, שצריך לחזק את הכוחות החומריים של כלל האומה, ומזה יבא ג"כ חיזוק להכוחות הרוחניים. ע"כ אמר להם זה שני לארץ, אע"פ שהוא שני לארץ במדרגה השני מ"מ הוא קדום לחמישי לארץ שבמדרגה הראשונה, לעניין הרושם שאנו צריכים לעשות עלינו בחיבת הארץ, אע"פ שהוא בעל נפש שפלה נגד הראשון, מ"מ פעולותיו הגשמיות מתקרבות למטרה רמה, **ע"כ מתוך החזק החומרי יבא חזק נפשי רוחני**.

כו. ספר ויקרא פרק יט

(כג) וכי תבאו אל הארץ ונטעתם כל עץ מאכל וערלתם ערלתו את פרו שלש שנים יהיה לכם ערלים לא יאכל: